NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI, [2026-10]
ISSN:2181-1458
ISSN:2181-0427

10.00.00-FILOLOGIYA
journal.namdu.uz
PHILOLOGICAL

UO‘K 82.091

ZAMONAVIY INGLIZ VA O‘ZBEK ADABIYOTIDA DINIY–ARXETIPIK OBRAZLARNING TRANSFORMATSIYASI

Eshmuratova Dildor Uralovna
Termiz davlat universiteti dotsenti, filologiya fanlari doktori (DSc)
ORCID: 0009-0008-8934-5000
E-mail: eshmurodova@tersu.uz
Murodova Sarvigul Komil qizi
Buxoro davlat universiteti
ORCID: 0009-0008-7221-6579
E-mail: sarvigulmurodova218@gmail.com

Annotatsiya: *Mazkur maqolada zamonaviy ingliz va o‘zbek adabiyotida diniy-arxetipik obrazlarning badiiy transformatsiyasi qiyosiy-tipologik jihatdan tadqiq etiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi diniy-mifologik manbalardan shakllangan arxetipik obrazlarning zamonaviy badiiy matnlarda qayta talqin qilinish jarayonlarini aniqlash hamda ularning an’anaviy semantik mazmuni bilan yangi tarixiy, ijtimoiy, falsafiy va psixologik funksiyalari o‘rtasidagi munosabatni ochib berishdan iborat. Tadqiqotda arxetipik, qiyosiy-tipologik, intertekstual va poetik tahlil metodlaridan foydalanildi. Diniy obraz, arxetip va transformatsiya tushunchalarining o‘zaro munosabati nazariy jihatdan asoslanib, diniy-arxetipik obrazlarning badiiy matndagi o‘zgarishi faqat diniy mazmunning takrorlanishi yoki sekulyarlashuvi bilan cheklanmasligi, balki yangi semantik va funksional qatlamlarning shakllanishi bilan kechishi aniqlandi. Zamonaviy ingliz adabiyoti misolida bibliyaviy va xristian arxetiplarining falsafiy, psixologik hamda intertekstual mazmun bilan boyishi, o‘zbek adabiyotida esa diniy obrazlarning ma’naviy-axloqiy, ramziy va milliy-madaniy mazmun bilan uyg‘unlashishi tahlil qilinadi. Tadqiqot natijasida diniy-arxetipik obraz transformatsiyasining asosiy belgilarini semantik kengayish, funksional o‘zgarish va milliy-madaniy moslashuv tashkil etishi asoslandi. Maqolada diniy-arxetipik obrazlarni «diniy manba – arxetipik model – badiiy qayta talqin – madaniy kontekst – yangi semantik funksiya» izchilligi asosida o‘rganish zamonaviy ingliz va o‘zbek adabiyotidagi umumiylik hamda o‘ziga xosliklarni aniqlash imkonini beruvchi samarali metodologik yondashuv sifatida taklif etiladi.*

Kalit so‘zlar: *diniy-arxetipik obraz, arxetip, diniy motiv, badiiy transformatsiya, zamonaviy adabiyot, ingliz adabiyoti, o‘zbek adabiyoti, bibliyaviy arxetip, intertekstual tahlil, ramz, mifologik obraz, milliy-madaniy kontekst.*

ТРАНСФОРМАЦИЯ РЕЛИГИОЗНО–АРХЕТИПИЧЕСКИХ ОБРАЗОВ В СОВРЕМЕННОЙ АНГЛИЙСКОЙ И УЗБЕКСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Аннотация: *В статье проводится сравнительно-типологическое исследование художественной трансформации религиозно-архетипических образов в современной английской и узбекской литературе. Основная цель исследования заключается в выявлении особенностей переосмысления архетипических образов, сформировавшихся на основе религиозно-мифологических источников, в современных художественных текстах, а также в раскрытии взаимосвязи между их традиционной семантикой и новыми историческими, социальными, философскими и психологическими функциями. В исследовании применяются архетипический, сравнительно-типологический, интертекстуальный и поэтический методы анализа. Теоретически обосновывается взаимосвязь понятий религиозного образа, архетипа и трансформации. Установлено, что изменение религиозно-архетипических образов в художественном тексте не ограничивается воспроизведением или секуляризацией религиозного содержания, а сопровождается формированием новых семантических и функциональных уровней. На материале современной английской литературы анализируется обогащение библейских и христианских архетипов философским, психологическим и интертекстуальным содержанием, тогда как в узбекской литературе рассматривается их взаимодействие с духовно-нравственными, символическими и национально-культурными смыслами. В результате исследования обосновано, что основными признаками трансформации религиозно-архетипического образа являются семантическое расширение, функциональное изменение и национально-культурная адаптация. В статье предлагается изучать религиозно-архетипические образы в последовательности «религиозный источник – архетипическая*

модель – художественная интерпретация – культурный контекст – новая семантическая функция», что позволяет выявить общие и специфические особенности современной английской и узбекской литературы.

Ключевые слова: *религиозно-архетипический образ, архетип, религиозный мотив, художественная трансформация, современная литература, английская литература, узбекская литература, библейский архетип, интертекстуальный анализ, символ, мифологический образ, национально-культурный контекст.*

TRANSFORMATION OF RELIGIOUS–ARCHETYPAL IMAGES IN CONTEMPORARY ENGLISH AND UZBEK LITERATURE

Abstract: *This article presents a comparative-typological study of the artistic transformation of religious-archetypal images in contemporary English and Uzbek literature. The main purpose of the study is to identify the ways in which archetypal images originating from religious and mythological sources are reinterpreted in contemporary literary texts and to examine the relationship between their traditional semantic meanings and their new historical, social, philosophical, and psychological functions. The study employs archetypal, comparative-typological, intertextual, and poetic methods of analysis. The relationship between the concepts of religious image, archetype, and transformation is theoretically substantiated. The study demonstrates that the transformation of religious-archetypal images in literary texts is not limited to the reproduction or secularization of religious content but involves the formation of new semantic and functional layers. In contemporary English literature, the study examines the enrichment of biblical and Christian archetypes with philosophical, psychological, and intertextual meanings, while in Uzbek literature it focuses on their interaction with spiritual, moral, symbolic, and national-cultural meanings. The findings establish that semantic expansion, functional modification, and national-cultural adaptation constitute the principal characteristics of the transformation of religious-archetypal images. The article proposes examining religious-archetypal images through the sequence «religious source – archetypal model – artistic reinterpretation – cultural context – new semantic function,» which provides an effective methodological framework for identifying both common and distinctive features of contemporary English and Uzbek literature.*

Keywords: *religious-archetypal image, archetype, religious motif, artistic transformation, contemporary literature, English literature, Uzbek literature, biblical archetype, intertextual analysis, symbol, mythological image, national-cultural context.*

Kirish

Zamonaviy adabiy jarayonda diniy obrazlarning badiiy matndagi mavjudligi an’anaviy diniy mazmunning oddiy takroridan koʻra kengroq hodisa sifatida namoyon boʻlmoqda. Diniy manbalar, mifologik tasavvurlar va qadimiy syujetlardan shakllangan obrazlar yangi tarixiy-madaniy sharoitda qayta talqin qilinib, zamonaviy insonning ma’naviy izlanishlari, axloqiy tanlovi, ichki ziddiyatlari va jamiyat bilan munosabatini ifodalovchi badiiy vositaga aylanmoqda. Shu sababli diniy obrazlarni oʻrganishda ularning faqat qaysi diniy manbaga mansubligini aniqlash bilan cheklanmasdan, badiiy matn tarkibida qanday ma’no va mazmunga ega boʻlishini ham tadqiq etish muhimdir. Ushbu maqolada zamonaviy adabiy jarayonda diniy obrazlarning badiiy talqini, mazmun-mohiyati va obrazlar tizimidagi oʻrni koʻrib chiqiladi.

Adabiyotlar tahlili

Mazkur masalani nazariy jihatdan asoslashda arxetip tushunchasi alohida ahamiyatga ega. C. G. Jung konsepsiyasida arxetip insoniyatning umumiy ruhiy tajribasi bilan bogʻliq boʻlgan universal obrazli modellar sifatida talqin qilinadi. Bunday modellar turli xalqlar madaniyati va san’atida oʻziga xos shakllarda namoyon boʻlsa-da, ularning asosida inson tajribasiga xos umumiy mazmunlar mavjud boʻlishi mumkin [1]. Shu jihatdan Najotkor, Qahramon, Donishmand, Soya, Qurbon yoki Aldovchi kabi modellar turli diniy va milliy-madaniy an’analarda turlicha koʻrinishda namoyon boʻlishi mumkin.

Adabiyotshunoslik nuqtayi nazaridan arxetip tushunchasi badiiy obrazning individual xususiyatlari bilan bir qatorda, uning mifologik va madaniy ildizlarini aniqlash imkonini beradi. N. Frye adabiy arxetiplarni takrorlanuvchi obrazlar, ramzlar va syujet strukturalari bilan bogʻlab, badiiy asarni kengroq mifologik tizim doirasida oʻrganish zarurligini asoslaydi [2]. Ushbu yondashuv diniy-arxetipik obrazlarning zamonaviy adabiyotdagi oʻzgarishini aniqlash uchun muhim metodologik asos boʻlib xizmat qiladi.

Diniy obraz va arxetip tushunchalarining oʻzaro munosabati ayniqsa zamonaviy adabiyotda muhim ahamiyat kasb etadi. Diniy obraz muayyan diniy an’ana, muqaddas matn yoki diniy tasavvur bilan bevosita bogʻliq boʻlsa, arxetipik xususiyat uning mazkur manbadan tashqarida ham umumiy insoniy mazmunni ifodalash imkoniyatini belgilaydi. Shuning uchun diniy-arxetipik obrazni diniy obrazning shunchaki boshqa nomi sifatida emas, balki diniy-mifologik manbaga ega boʻlgan va keyingi badiiy jarayonda yangi semantik hamda funksional xususiyatlarni oʻzlashtiradigan obraz modeli sifatida qarash maqsadga muvofiq.

Bugungi adabiy jarayonda bunday transformatsiya turli shakllarda yuz bermoqda. An’anaviy diniy mazmunga ega obraz zamonaviy asarda ma’naviy yoʻl koʻrsatuvchi, axloqiy mezon, ichki ziddiyat timsoli, ijtimoiy tanqid vositasi yoki insonning mavjudlik muammolarini ifodalovchi ramz sifatida namoyon boʻlishi mumkin. Demak, transformatsiya

jarayonida obrazning dastlabki semantik yadrosi butunlay yoʻqolmaydi; aksincha, u yangi badiiy kontekst bilan oʻzaro munosabatga kirishib, qoʻshimcha ma’nolar bilan boyiydi.

Mazkur jarayon ingliz va oʻzbek adabiy an’analarini qiyoslash uchun ham muhim ilmiy imkoniyat yaratadi. Har ikki adabiyotda diniy va mifologik manbalardan oziqlangan obrazlar mavjud boʻlsa-da, ularning badiiy talqini shakllangan tarixiy tajriba, estetik an’ana va milliy-madaniy tafakkurga koʻra farqlanishi mumkin. Ingliz adabiyotida xristian va bibliyaviy obrazlarning yangi falsafiy hamda psixologik mazmun bilan uygʻunlashuvi kuzatilsa, oʻzbek adabiyotida diniy obrazlarning ma’naviy-axloqiy va milliy-madaniy qadriyatlar bilan aloqasi alohida ahamiyat kasb etadi.

Shu nuqtayi nazardan, zamonaviy ingliz va oʻzbek adabiyotida diniy-arxetipik obrazlarning transformatsiyasini qiyosiy oʻrganish ushbu obrazlarning umumiy insoniy asoslari bilan bir qatorda, ularning milliy adabiy muhitda kasb etgan oʻziga xos ma’nolarini aniqlash imkonini beradi. Tadqiqotning dolzarbligi ham shundan iboratki, diniy-arxetipik obrazlarning zamonaviy badiiy jarayondagi oʻzgarishini faqat diniy motivlarning mavjudligi orqali emas, balki obrazning semantik mazmuni, syujetdagi vazifasi, ramziy xususiyati va psixologik funksiyasi asosida baholash zarur.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotning maqsadi zamonaviy ingliz va oʻzbek adabiyotida diniy-arxetipik obrazlarning badiiy transformatsiyasi xususiyatlarini aniqlash hamda ularning an’anaviy mazmuni bilan zamonaviy badiiy funksiyasi oʻrtasidagi munosabatni qiyosiy tahlil qilishdan iborat. Ushbu maqsad asosida diniy-arxetipik obrazlarning shakllanish manbalari, zamonaviy badiiy matndagi semantik oʻzgarishlari va milliy-madaniy kontekst bilan aloqasi tadqiq etiladi.

Tadqiqotda arxetipik, qiyosiy-tipologik, intertekstual va badiiy-poetik tahlil metodlaridan foydalaniladi. Arxetipik yondashuv obrazlarning umumiy modelini aniqlashga, qiyosiy-tipologik metod ingliz va oʻzbek adabiyotidagi oʻxshash hamda farqli jihatlarni belgilashga, intertekstual tahlil diniy manbalar va badiiy matn oʻrtasidagi aloqalarni ochishga, poetik tahlil esa obrazlarning asar syujeti va mazmuniy tuzilishidagi funksiyasini aniqlashga xizmat qiladi. Shu asosda maqolada diniy-arxetipik obrazlarning transformatsiyasi an’anaviy diniy modelning yangi badiiy, psixologik, ijtimoiy va milliy-madaniy kontekstda qayta tashkil topishi sifatida talqin qilinadi.

Natijalar va ularning tahlili

Zamonaviy adabiyotda diniy-arxetipik obrazlarning transformatsiyasi, avvalo, an’anaviy diniy mazmunning yangi badiiy kontekstga koʻchirilishi jarayonida namoyon boʻladi. Bunda obrazning dastlabki manbaga xos semantik yadrosi saqlangan holda, uning syujetdagi vazifasi, xarakterologik xususiyati va ramziy mazmuni oʻzgarishi mumkin. Shuning uchun transformatsiyani obrazning yoʻqolishi yoki diniy mazmunning butunlay inkor etilishi sifatida emas, balki mavjud arxetipning yangi estetik va gʻoyaviy sharoitda qayta tashkil topishi sifatida baholash lozim. Zamonaviy speculative adabiyotdagi diniy motivlarni tadqiq etgan B. Trocha ham diniy mazmunning yangi badiiy shakllar va obrazlar tizimi tarkibida qayta ishlanishiga e’tibor qaratadi [3]. Bu holat diniy-arxetipik obrazlarning zamonaviy adabiyotda yashovchanligini ta’minlovchi asosiy omillardan biri sifatida qaralishi mumkin.

Diniy-arxetipik obraz transformatsiyasining muhim koʻrinishlaridan biri uning an’anaviy diniy funksiyasidan tashqari yangi falsafiy mazmun kasb etishidir. Bunday jarayonda obraz muayyan diniy gʻoyaning bevosita ifodachisi boʻlib qolmay, insonning mavjudlik muammolari, hayot va oʻlim, najot, qurbonlik yoki ruhiy yangilanish kabi universal masalalarni ifodalash vositasiga aylanadi. O. Bigunning Taras Shevchenko ijodi va tasviriy san’atidagi xristian arxetiplariga bagʻishlangan tadqiqoti Tirilish va Xochga mixlanish kabi diniy modellar milliy va falsafiy mazmun bilan qayta uygʻunlashishi mumkinligini koʻrsatadi [4]. Mazkur holat diniy-arxetipik obrazning yangi madaniy muhitga moslashishida uning asosiy mazmuni saqlangan holda talqin doirasining kengayishini koʻrsatadi.

Ingliz adabiyotida diniy-arxetipik modellar koʻpincha syujet va obrazlar tizimining ichki tuzilishiga singdiriladi. William Shakespeare’ning «The Tempest» asariga bagʻishlangan Y. Quan tadqiqotida Bibliyadagi arxetipik modellar asar qahramonlari, syujet harakati va ramziy struktura bilan bogʻliq holda tahlil qilinadi [5]. Bu yondashuv diniy-arxetipik obrazning badiiy vazifasi faqat alohida personajning diniy xususiyatlari bilan belgilanmasligini koʻrsatadi. Arxetip syujetdagi sinov, ayb, kechirim, hokimiyat, yarashuv va yangilanish kabi jarayonlarni tashkil etuvchi mazmuniy model sifatida ham faoliyat yuritishi mumkin.

Diniy-arxetipik obrazlarning transformatsiyasida tarixiy va ijtimoiy muhit ham muhim rol oʻynaydi. Bir xil diniy motiv turli davrlarda turlicha qabul qilinishi mumkin, chunki uning badiiy mazmuni oʻquvchining tarixiy tajribasi va madaniy xotirasi bilan oʻzaro munosabatga kirishadi. M. Sidorning diniy motivlar va milliy ong oʻrtasidagi aloqaga bagʻishlangan tadqiqoti diniy mazmunning qabul qilinish sharoitlari oʻzgargan sari uning yangi madaniy ma’nolar bilan boyishi mumkinligini koʻrsatadi [6]. Shu asosda diniy-arxetipik obraz transformatsiyasining muhim belgilaridan biri uning muayyan davrning ma’naviy ehtiyojlari bilan qayta aloqaga kirishishidir.

Oʻzbek adabiyotida diniy-arxetipik obrazlarning transformatsiyasi milliy ma’naviy tajriba bilan bogʻliq holda oʻziga xos xususiyat kasb etadi. Diniy obrazlar koʻpincha axloqiy tanlov, ruhiy izlanish, insonning oʻzligini anglash va ma’naviy poklanish masalalarini yoritishga xizmat qiladi. N. S. Kamilovaning Isajon Sultonning «Sofiya» hikoyasidagi diniy qarashlarning badiiy sinteziga bagʻishlangan tadqiqotida diniy mazmunning ramz, allegoriya, ruhiy kechinma va ilohiy

muhabbat bilan birlashishi tahlil etiladi [7]. Bu jihat zamonaviy oʻzbek nasrida diniy-arxetipik obrazning tayyor diniy formula sifatida emas, balki qahramonning ichki dunyosini ochuvchi badiiy vosita sifatida ham shakllanayotganini koʻrsatadi.

Ingliz tilidagi zamonaviy adabiyotda diniy-arxetipik obrazlarning transformatsiyasi ayrim hollarda diniy anʼanalar oʻrtasidagi murakkab intertekstual munosabatlar orqali yuzaga keladi. K. A. Vikhrovaning Cormac McCarthyʼning «Blood Meridian» romaniga bagʻishlangan tadqiqotida xristian va gnostik intertekstual qatlamlarning oʻzaro birikishi koʻrib chiqiladi [8]. Mazkur xususiyat diniy obrazning badiiy transformatsiyasida yagona manbaga tayanish bilan cheklanilmasligini koʻrsatadi. Zamonaviy matn turli diniy-falsafiy anʼanalarni birlashtirib, ular oʻrtasidagi ziddiyat yoki yaqinlik orqali yangi obrazli mazmun hosil qilishi mumkin. Natijada anʼanaviy diniy arxetip zamonaviy insonning axloqiy noaniqligi, ichki qarama-qarshiligi yoki mavjudlik muammosini ifodalovchi murakkab ramzga aylanadi.

Diniy-arxetipik obraz transformatsiyasining yana bir muhim xususiyati uning vaqt oʻtishi bilan dastlabki funksional chegaralaridan chiqib, kengroq madaniy ramzga aylanish imkoniyatidir. Diniy arxetiplarning keyingi davrlarda xalqona va madaniy ikonalar bilan bogʻlanish jarayonini oʻrgangan T. Li, J. Lu va L. Li bunday obrazlarning yangi ijtimoiy-madaniy muhitga moslashuvi natijasida ularning qoʻllanish doirasi kengayishini koʻrsatadi [9]. Mazkur kuzatuv diniy-arxetipik obrazning transformatsiyasini sekulyarizatsiya bilan tenglashtirmaslik zarurligini koʻrsatadi: obraz diniy kelib chiqishini saqlagan holda yangi madaniy vazifani ham bajarishi mumkin.

Qiyosiy tahlil natijalari shuni koʻrsatadiki, zamonaviy ingliz va oʻzbek adabiyotida diniy-arxetipik obrazlarning transformatsiyasi umumiy va farqli jihatlarga ega. Umumiylik, avvalo, diniy manbadan kelib chiqqan obrazning yangi badiiy vazifaga moslashtirilishida koʻrinadi. Har ikki adabiy muhitda ham diniy-arxetipik obrazlar insonning maʼnaviy holati, axloqiy tanlovi va mavjudlik muammolarini ifodalash imkoniyatiga ega. Biroq ularning mazmuniy yoʻnalishi bir xil emas. Ingliz adabiyotida diniy arxetiplarning falsafiy, intertekstual va psixologik qatlamlari kuchli namoyon boʻlsa, oʻzbek adabiyotida ularning maʼnaviy-axloqiy va milliy-madaniy kontekst bilan aloqasi ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Tahlil natijalari diniy-arxetipik obrazlarning transformatsiyasini uch asosiy jarayon orqali tavsiflash imkonini beradi. Birinchisi, semantik kengayish boʻlib, bunda anʼanaviy diniy mazmunga yangi falsafiy yoki psixologik maʼnolar qoʻshiladi. Ikkinchisi, funksional oʻzgarish boʻlib, diniy obraz syujetda diniy gʻoyani ifodalashdan tashqari, qahramonning ichki kechinmalari yoki asarning konfliktini tashkil etuvchi vositaga aylanadi. Uchinchisi, madaniy moslashuv boʻlib, unda umumiy diniy-arxetipik model muayyan milliy adabiy anʼananing tarixiy va estetik tajribasi bilan uygʻunlashadi. Shu jihatdan diniy-arxetipik obrazning zamonaviy adabiyotdagi hayotiyligi uning oʻzgarmas qolip sifatida takrorlanishida emas, balki yangi badiiy vazifalarni bajarish imkoniyatida namoyon boʻladi.

Shunday qilib, ingliz va oʻzbek adabiyotidagi diniy-arxetipik obrazlarni qiyoslash ularning faqat tashqi oʻxshashliklarini aniqlash bilan cheklanmasligi kerak. Ularning shakllanish manbasi, semantik yadrosi, syujetdagi vazifasi, psixologik yuklamasi va milliy-madaniy kontekstini birgalikda tahlil qilish obraz transformatsiyasining mohiyatini aniqroq ochib beradi. Tadqiqot natijalari diniy-arxetipik obrazlarning zamonaviy adabiyotda anʼanaviy diniy model bilan yangi estetik ehtiyoj oʻrtasidagi bogʻlovchi mexanizm sifatida faoliyat yuritishini koʻrsatadi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari zamonaviy ingliz va oʻzbek adabiyotida diniy-arxetipik obrazlar anʼanaviy diniy va mifologik manbalar bilan uzviy aloqador boʻlsa-da, ularning zamonaviy badiiy matndagi mazmuni va funksiyasi oʻzgarmas holda saqlanib qolmasligini koʻrsatdi. Diniy-arxetipik obrazlarning badiiy transformatsiyasi ularning dastlabki semantik asosini inkor etish emas, balki yangi tarixiy, falsafiy, psixologik va milliy-madaniy sharoitlarda qayta talqin qilinishi bilan tavsiflanadi. Shu sababli bunday obrazlarni oʻrganishda ularning kelib chiqish manbasi bilan bir qatorda, zamonaviy badiiy matnda qanday yangi maʼno va vazifaga ega boʻlayotganini aniqlash muhimdir. Qiyosiy tahlil ingliz va oʻzbek adabiyotida diniy-arxetipik obrazlarning transformatsiyasida umumiy qonuniyatlar mavjudligini koʻrsatdi. Har ikki adabiy anʼanada diniy obrazlar insonning maʼnaviy izlanishi, axloqiy tanlovi, ruhiy kechinmalari va mavjudlik muammolarini ifodalashga xizmat qiladi. Biroq ularning konkret badiiy talqini milliy adabiy tafakkur, tarixiy tajriba va madaniy muhit bilan belgilanadi. Ingliz adabiyotida diniy-arxetipik obrazlarning falsafiy, psixologik va intertekstual imkoniyatlari keng namoyon boʻlsa, oʻzbek adabiyotida ularning maʼnaviy-axloqiy mazmun va milliy-madaniy qadriyatlar bilan aloqasi muhim oʻrin egallaydi.

Tadqiqot davomida aniqlangan asosiy natijalardan biri shundaki, diniy-arxetipik obrazning transformatsiyasi uch oʻzaro bogʻliq yoʻnalishda kechadi: uning mazmuni kengayadi, badiiy funksiyasi oʻzgaradi va yangi madaniy muhitga moslashadi. Natijada anʼanaviy diniy obraz zamonaviy adabiyotda faqat muayyan diniy gʻoyaning ifodachisi boʻlib qolmay, insonning ichki dunyosi, jamiyatdagi maʼnaviy muammolar, axloqiy ziddiyatlar va falsafiy izlanishlarni ifodalovchi koʻp qatlamli badiiy vositaga aylanadi.

Shuningdek, diniy-arxetipik obrazlarning transformatsiyasi ularning dastlabki maʼnosidan butunlay uzilib ketishini anglatmasligi aniqlandi. Aksincha, obrazning zamonaviy talqini koʻpincha anʼanaviy semantik yadroning saqlanishi va

uning yangi ma’nolar bilan boyishi asosida shakllanadi. Shu jihatdan diniy-arxetipik obrazni «an’anaviy model» va «zamonaviy badiiy funksiya» o‘rtasidagi o‘zaro aloqani ta’minlovchi hodisa sifatida baholash mumkin.

Mazkur xulosalar asosida diniy-arxetipik obrazlarni kelgusida yanada tor va muayyan yo‘nalishlarda tadqiq etish maqsadga muvofiq. Xususan, Qahramon, Najotkor, Soya, Donishmand, Qurbon va Aldovchi kabi arxetiplarning ingliz va o‘zbek adabiyotidagi individual badiiy ko‘rinishlarini alohida tadqiq qilish mumkin. Shuningdek, diniy-arxetipik obrazlarning janrlar kesimida, xususan, roman, hikoya, drama va she’riyatdagi transformatsiyasini qiyosiy o‘rganish ushbu yo‘nalishning ilmiy imkoniyatlarini yanada kengaytiradi.

Kelgusidagi tadqiqotlarda diniy-arxetipik obrazlarning transformatsiyasini faqat adabiy matn doirasida emas, balki tarjima, ekranlashtirish va boshqa madaniy shakllarga ko‘chish jarayonlari bilan bog‘liq holda o‘rganish ham muhim ilmiy natijalar berishi mumkin. Bunday yondashuv diniy-arxetipik obrazlarning turli madaniy muhitlarda qanday saqlanishi, o‘zgarishi va yangi auditoriya uchun qayta ma’nolanishini aniqlash imkonini beradi.

Umuman olganda, zamonaviy ingliz va o‘zbek adabiyotidagi diniy-arxetipik obrazlar universal insoniy tajriba bilan milliy-madaniy tafakkur o‘rtasidagi badiiy aloqani namoyon etuvchi muhim hodisadir. Ularning transformatsiyasi adabiyotning an’anaviy diniy va mifologik merosni yangi estetik ehtiyojlar asosida qayta ishlash imkoniyatini ko‘rsatadi. Shu bois diniy-arxetipik obrazlarni qiyosiy-tipologik, intertekstual va poetik jihatdan kompleks o‘rganish zamonaviy ingliz va o‘zbek adabiyoti o‘rtasidagi mushtaraklik hamda o‘ziga xosliklarni yanada chuqurroq ochib berishga xizmat qiladi.

Mualliflar hissasi, manfaatlar to‘qnashuvi va moliyalashtirish

Mualliflar hissasi: barcha mualliflar tadqiqot konsepsiyasi, ma’lumotlarni tahlil qilish va maqola matnini tayyorlashda teng hissa qo‘shgan. Manfaatlar to‘qnashuvi: mualliflar manfaatlar to‘qnashuvi yo‘qligini bildiradi. Moliyalashtirish: tadqiqot tashqi moliyaviy yordamsiz amalga oshirilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jung C. G. The Archetypes and the Collective Unconscious. // In:Collected
2. Works of C. G. Jung. Vol. 9, Part 1. Princeton: Princeton University Press, 1969. 451 p.
3. Frye N. Anatomy of Criticism: Four Essays. Princeton: // Princeton
4. University Press, 1957.
5. Trocha B. Religious motifs in contemporary speculative literature //
6. Poznańskie Studia Teologiczne. 2022. Vol. 42. P. 19–36. DOI: 10.14746/pst.2022.42.02.
7. Bigun O. Christian archetypes in Taras Shevchenko’s writings and
8. paintings // Przegląd Wschodnioeuropejski. 2023. Vol. XIV. No. 1. P. 191–201. DOI: 10.31648/pw.9031.
9. Quan Y. The Biblical Archetypal Model and Its Embodiment in The
10. Tempest // Open Journal of Applied Sciences. 2023. Vol. 13. P. 1626–1633. DOI: 10.4236/ojapps.2023.139128.
11. Sidor M. Prayer Motifs and National Consciousness in Changing
12. Conditions of Reception: As Exemplified by the Works of Ivan Shmelev and Boris Zaitsev // Religions. 2024. Vol. 15. No. 3. Article 267. DOI: 10.3390/rel15030267.
13. Kamilova N. S. The Issue of the Literary Synthesis of Religious Views in
14. the Story «Sophia» by Isajan Sultan // Journal of Advanced Linguistic Studies. 2024. Vol. 11. No. 2. P. 130–141.
15. Vikhrova K. A. Religious Motifs in Cormac McCarthy’s Novel «Blood
16. Meridian» // Philology. Theory & Practice. 2025. Vol. 18. No. 6. P. 2655–2660. DOI: 10.30853/phil20250371.
17. Li T., Lu J., Li L. From Religious Archetypes to Folk Icons: The
18. Portraiture Development and Structural Derivation of Da A Fu // Humanities and Social Sciences Communications. 2026. DOI: 10.1057/s41599-026-07882-w.

References

1. Jung, C. G. The Archetypes and the Collective Unconscious. In: Collected
2. Works of C. G. Jung. Vol. 9, Part 1. Princeton: Princeton University Press, 1969. 451 p.
3. Frye, N. Anatomy of Criticism: Four Essays. Princeton: Princeton University
4. Press, 1957.
5. Trocha, B. Religious Motifs in Contemporary Speculative Literature.
6. Poznańskie Studia Teologiczne. 2022. Vol. 42. P. 19–36. DOI: 10.14746/pst.2022.42.02.
7. Bigun, O. Christian Archetypes in Taras Shevchenko’s Writings and
8. Paintings. Przegląd Wschodnioeuropejski. 2023. Vol. XIV, No. 1. P. 191–201. DOI: 10.31648/pw.9031.
9. Quan, Y. The Biblical Archetypal Model and Its Embodiment in The
10. Tempest. Open Journal of Applied Sciences. 2023. Vol. 13. P. 1626–1633. DOI: 10.4236/ojapps.2023.139128.

11. Sidor, M. Prayer Motifs and National Consciousness in Changing
12. Conditions of Reception: As Exemplified by the Works of Ivan Shmelev and Boris Zaitsev. Religions. 2024. Vol. 15, No. 3. Article 267. DOI: 10.3390/rel15030267.
13. Kamilova, N. S. The Issue of the Literary Synthesis of Religious Views in
14. Isajan Sultan's Short Story Sophia. Journal of Advanced Linguistic Studies. 2024. Vol. 11, No. 2. P. 130–141.
15. Vikhrova, K. A. Religious Motifs in Cormac McCarthy's Novel Blood
16. Meridian. Philology. Theory & Practice. 2025. Vol. 18, No. 6. P. 2655–2660. DOI: 10.30853/phil20250371.
17. Li, T., Lu, J., & Li, L. From Religious Archetypes to Folk Icons: The
18. Portraiture Development and Structural Derivation of Da A Fu. Humanities and Social Sciences Communications. 2026. DOI: 10.1057/s41599-026-07882-w (in Uzbek).